

УДК 339.747

Возняк Галина,
доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»,
провідний науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики,
професор кафедри економіки та публічного управління,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів; ORCID ID: 0000-0003-2001-0516
e-mail: gvoznyak@gmail.com

Коваль Василь,
аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів; ORCID ID: 0000-0002-8095-5039
e-mail: kovalv90@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-71-78>

КРИЗА ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В статті проведено ретроспективний аналіз досліджень кризових явищ, розкрито сутність кризи та споріднених понять таких як, «економічна та фінансова криза», аргументовано їх взаємозв'язок та взаємообумовленість. Виокремлено причини криз. Наголошено на проблемних аспектах кризи, обумовленій пандемією та війною. Детерміновано наслідки кризи для місцевого економічного розвитку. Показано, що динамічні зміни в усіх сферах життєдіяльності територіальних громад потребують миттєвих відповідних стратегічних і тактичних рішень. Наголошено на тому, що кризова ситуація, що склалася в Україні та громадах є надважкою, непередбачуваною та важко керованою, своєчасним є розроблення підходів, заходів, інструментів до удосконалення напрямів формування та реалізації фінансової політики та напрацювання антикризових інструментів місцевого економічного розвитку. Послаблення фінансової нестабільності неможливо досягти лише заходами чи інструментами бюджетної/монетарної чи фіскальної політики, потрібна їх координація та узгодженість.

Ключові слова: фінансова нестабільність, криза, місцевий економічний розвиток, територіальні громади, війна, пандемія.

Halyna Voznyak,
Dr. Sc. (Economics), Senior Research Fellow, Leading Researcher of
Department of Regional Financial Policy
SI “Institute of Regional Research
named after M.I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine”,
professor Ivan Franko National University of Lviv
Department of Economics and Public Administration, Lviv

Koval Vasyl,
Postgraduate student,
Ivan Franko National University of Lviv

CRISIS AS A FORM OF MANIFESTATION OF FINANCIAL INSTABILITY: ESSENCE AND CONSEQUENCES FOR LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT

The war in Ukraine, the consequences of the pandemic, and record inflation provoked an unprecedented economic, social and humanitarian crisis, which in turn increased financial instability and reduced the stability of socio-economic systems at various levels. Newly formed communities faced a new reality and challenges for further progress, which indicates the inevitability of a new large-scale economic crisis. In this sense, the issues of leveling the

manifestations of the crisis, working out mechanisms to minimize its negative consequences or taking preventive or corrective measures to ensure the financial stability of territorial communities were brought up to date.

The purpose of the article is to reveal the essence of crisis phenomena and financial instability, to substantiate the peculiarities of their manifestation at the local level.

In the article, a retrospective analysis of research on crisis phenomena is carried out, the essence of the crisis and related concepts such as "economic and financial crisis" is revealed, their interrelationship and interdependence are argued. The causes of crises are singled out. The problematic aspects of the crisis caused by the pandemic and the war are emphasized. The consequences of the crisis for local economic development are determined. It is shown that dynamic changes in all spheres of life of territorial communities require immediate appropriate strategic and tactical decisions. It was emphasized that the crisis situation that has developed in Ukraine and communities is extremely difficult, unpredictable and difficult to manage, it is timely to develop approaches, measures, tools to improve the directions of the formation and implementation of financial policy and the development of anti-crisis tools for local economic development. Alleviation of financial instability cannot be achieved by budgetary/monetary or fiscal policy measures or instruments alone, their coordination and coherence is required.

Keywords: financial instability, crisis, local economic development, territorial communities, war, pandemic.

Постановка проблеми. Широкомасштабна російсько-українська війна, яка розпочалась 24 лютого 2022 року спровокувала безпрецедентні наслідки для економічного поступу як України загалом, так і територіальних громад зокрема. Серед таких: втрата людського капіталу та масштабний перерозподіл трудових ресурсів всередині країни, посилення загрози продовольчій безпеці та фінансовій стійкості, зупинка діяльності підприємств та підприємств-гігантів в зоні бойових дій, руйнування китичної інфраструктури та житлового фонду, блокада морських портів, втрата доходів та засобів до існування домогосподарств і це далеко не вичерпний перелік. Війна в Україні, наслідки пандемії, рекордна інфляція (за підсумками 2022 року – 27%) спровокували небачену економічну, соціальну та гуманітарну кризу, що своєю чергою посилює фінансову нестабільність та понизило стійкість* соціально-економічних систем різних рівнів. В цьому контексті варто визнати, що кризові явища перманентно супроводжують процеси розвитку територіальних громад України де-факто весь період їх становлення. Так, 2014 рік - старт низки реформ, вагома і найуспішніша серед яких реформа децентралізації. Події, які відбуваються паралельно, а саме: військовий конфлікт на Сході, анексія Криму росією, нові виклики, падіння внутрішнього попиту, експорту, а відтак і реального ВВП на 6,8%, надмірна економічна невизначеність в підсумку спровокували стрімке знецінення гривні та фінансову кризу. Попри складні рішення Уряду у бюджетно-фіскальній політиці, реформа місцевого самоврядування та децентралізації, які покликані були сприяти становленню та економічному зростанню новостворених територіальних громад були успішно впроваджені.

Наступний виклик громадам – пандемія COVID-19 (розпочалась в Україні з 2020 року), яка спричинила суттєвий вплив на всі сфери життєдіяльності людей, завдала матеріальні і нематеріальні збитки. Серед негативних наслідків - суттєве скорочення вітчизняної економіки, збільшення рівня безробіття, занепад багатьох галузей промисловості, культури і мистецтва, туризму, переформатування освітнього процесу тощо. Боротьба з викликами пандемії стала чималим стресом для новостворених об'єднаних територіальних громад України. Очевидно, що фінанси новостворених територіальних громад України на початку 2020 року опинились в новій системі ризиків, обумовлених поширенням пандемії, що не могло не відобразитися на їх фінансовій самодостатності. Фінансово-економічна криза, спричинена пандемією Covid-19 є унікальною за своєю суттю, а виклики та ризики, обумовлені нею, набули системного характеру. Так, серед негативних наслідків впливу пандемії на фінансовий стан територіальних громад в 2020-2021 рр. фіксуємо [1]: скорочення фінансової підтримки великих міст (зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів економічного спрямування); сповільнення приросту податкових надходжень за основними податками, через часткове звільнення від сплати місцевих податків і зборів суб'єктів

---

* Стійкість фінансової системи – це її здатність реагувати на дію зовнішніх шоків та внутрішніх дисбалансів, при цьому зберігаючи спроможність відтворювати свої властивості та функціональну роль.

підприємництва у період карантину та відсутність механізму компенсації втрат місцевих бюджетів на державному рівні від прийнятих рішень, що результувалося зниженням рівня фінансової спроможності ТГ та вплинуло на видаткову частину бюджетів територіальних громад; спрямування власних фінансових ресурсів на фінансування соціальних послуг та боротьбу із Covid- 19. Таким чином, велика війна в Україні, наслідки пандемії, рекордна інфляція, незбалансованість публічних фінансів тощо змушують науковців та аналітиків вести мову про неминучість нової масштабної економічної кризи, яка, поза всяким сумнівом, матиме безпосереднє відношення до місцевого економічного розвитку.

Враховуючи зазначене вище, вважаємо за доцільне торкнутися теоретичних викладок та обґрунтування можливих проявів кризових явищ на місцевому рівні. Чому про означені проблеми варто говорити саме зараз? Бо тривожні тенденції в системі публічних фінансів, посилення кризових явищ, обумовлених зовнішніми тригерами (важко прогнозованими, як то пандемія, війна), продукують негативні явища в економічній діяльності громад, загострюють ризики економічного зростання та створюють перешкоди для реалізації економічного потенціалу. Нівелювання проявів кризи, напрацювання механізмів (інструментів) мінімізації її негативних наслідків чи вжиття превентивних або коригувальних заходів задля забезпечення фінансової стабільності територіальних громад є важливим завданням сучасних науково-практичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окреслена тематика в силу своєї соціально-економічної значимості перебуває в фокусі уваги наукових досліджень представників економічної та фінансової науки. Незважаючи на більш як двохсотрічний період розвитку економічної думки з порушеної проблематики, вчені не досягнули єдності думки щодо поняття «криза» та причин, що її обумовлюють. Численні дослідження в цьому напрямі зарубіжними (Сміт А., Мальтус Т., Шумпетер Й., Шпітгофф А., Мізес Ф., Кондратьєв М., Даймонд Д., Геффернан Ш., Кіндлебергер К. і ін.) та вітчизняними (Туган-Барановський М., Геєць В., Кизим М., Мочерний С., Барановський О., Петрик О., Лютий І. і ін.) вченими цьому підтвердження. Попри значний доробок в окресленій царині фінансової науки, питання виникнення кризових явищ, чинників, які їх обумовлюють і най головне – особливості прояву на базовому рівні не є довершеними, а отже потребують додаткового вивчення та обговорення.

Метою є розкриття сутності кризових явищ і фінансової нестабільності, обґрунтування особливостей їх прояву на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу. Комплексні дослідження проблем виникнення фінансово-економічної нестабільності та поширення кризових явищ як форми її (нестабільності) прояву потребують акцентування уваги на базових поняттях, що розкривають їх сутність та взаємозв'язок, а саме: «криза», «економічна криза», «фінансова криза», «фінансова нестабільність». Тривалий період дослідження кризових явищ в економіці засвідчив, що поняття «криза» в розумінні «негативних явищ чи перешкод» почало застосовуватись з кінця XIX ст. До того, цим терміном активно послуговувались в медицині (де криза означала різку зміну перебігу хвороби) та театральному мистецтві (де під кризою розуміли кульмінацію театального подання) [2]. «Криза» в перекладі із грецької (κρίσις) означає поворотний пункт, вирішальний момент, результат – різкий, крутий перелом, важкий перехідний стан. Також «криза» може означати (особливо у трактуваннях міжнародних дослідників): погіршення, руйнація в негативному значенні. З позиції економіки, в загальному сенсі, під «кризою» розуміють певні події на протязі певного проміжку часу, реакція на які дає суттєві зміни усталених умов функціонування економічної системи.

Ретроспективний аналіз дослідження кризових явищ показав, що «криза» в сучасному розумінні, «пройшла шлях» від трактування її як: «перегрів економіки, який є результатом спекулятивних дій [3]» (XVIII ст.) - «диспропорції, що виникають в процесі виробництва, обміну та споживання [4]» та «прояв іманентних протиріч, що виникають у бурхливій формі та охоплюють широкі області і повторюються через певні періоди. Перевищення виробництва над попитом, випереджаючи споживання, породжує сильні негаразди – кризу [5]» (поч. XIX ст.) – «пристосування економіки до змін, викликаних інноваціями, циклічний характер кризи [6]» (XX ст.) до «порушення рівноваги в економіці, різної природи, яке призводить до зміни грошової і фіскальної політики, появи нових продуктів чи методів виробництва, зміни споживчих уподобань людей, зміни цін на нафту та інші

види сировини і т. д., що призводить до порушення рівноваги попиту і пропозиції [7]» (XX ст.). Проте, що криза є результатом порушення рівноваги і водночас процесом переходу до нової рівноваги доводив у своїх дослідженнях і відомий вчений Богданов А. [8], який вважав, що важливою характеристикою кризи є її відносність.

В контексті нашого дослідження неможливо оминати увагою теоретичні аспекти соціально-економічних криз, вагомий внесок в обґрунтування яких зробив видатний український вчений Туган-Барановський М. Він довів, що періодичні промислові кризи, які обумовлюють зміни в житті людей, слугують чинником циклічності системної економічної динаміки. Активізація інвестиційної і соціальної політик є інструментами подолання кризи [9].

Не вдаючись в поглиблений аналіз, зазначимо, що в теорії криз виокремлено три підходи до визначення криз: а) криза як проблема із негативними наслідками; б) криза як наслідок порушення рівноваги системи; в) криза як природний процес життєдіяльності системи.

Сучасна економічна наука часто-густо, пояснюючи швидкі, аномальні зміни застосовує поняття «криза», розуміючи при цьому «економічну кризу». Економічна криза дуже часто «перегукується» із фінансовою, ба більше, свого часу монетаристи вважали, що саме ці кризи є результатом порушення стабільності банківської системи. На тісний зв'язок фінансової та економічної кризи вказував і М. Туган-Барановський, який доводив, що загальноекономічна криза починається із фінансової [10]. З теорії фінансових криз добре відомо, що існує тісний взаємозв'язок між фінансовими та економічними кризами і причини у них можуть спільними.

Фінансова криза є різновидом кризи економічної, яку в науковому обігу прийнято трактувати як порушення рівноваги в системі фінансових відносин (або різке погіршення стану фінансової системи) під дією зовнішніх та внутрішніх чинників (тригерів), що проявляється в нестабільності банківського сектору, зниженні цінних показників, банкрутстві учасників фінансових ринків, падінні ВВП, зростанні дефіциту державного бюджету, падінні вартості національної валюти, гіперінфляції тощо, що своєю чергою чинить дестабілізуючий вплив на формування та розподіл централізованих фондів держави та унеможлиблює виконання функцій фінансовою системою. Фінансова криза є неабиякою проблемою для розвитку громад та і сучасної України загалом, позаяк її наслідки та прояви, а відтак і ціна - дуже високі.

Узагальнюючи наукові пошуки в цьому напрямі, доходимо висновку, що сучасному розумінню «кризи» властиве різнобічне змістовне наповнення (табл.1). Разом з тим, погоджуємось із думкою тих вчених, які: а) кризу розуміють як фазу розвитку системи, яка характеризується значним розладом, порушенням рівноваги та має негативні наслідки; б) економічну кризу розглядають як негативне явище, обумовлене різними чинниками, що проявляється у погіршенні соціально-економічного стану (спад виробництва, банкрутство підприємств, зростання безробіття, погіршення добробуту населення); в) фінансову кризу трактують як різке погіршення стану фінансової системи, що унеможлиблює нею виконання своїх функцій.

Таблиця 1

Систематизація наукових поглядів щодо розуміння сутності понять «криза», «економічна криза», «фінансова криза»

Суть поняття	Автор
Трактування поняття «криза»	
<i>Криза</i> – це зміна організаційної форми комплексу. Будь яка зміна (системи) повинна розглядатися як особлива криза. Всяка безперервність може бути розбита аналізом на нескінченний ланцюг криз.	Богданов А. А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). В 2 кн. / Отд-ние экономики АН СССР. Ин-т экономики АН СССР. – М.: Экономика, 1989. – 351 с.
<i>Криза</i> – це глибокий розлад, різкий перелом, період загострення суперечностей у процесі розвитку якої-небудь сфери людської діяльності.	Экономическая энциклопедия / Ин-т экон. РАН; Под ред. Л. И. Абалкина. – М.: Экономика, 1999. – 1055 с
<i>Криза</i> – це специфічна фаза розвитку, яка характеризується різкою зміною звичного устрою життя системи, порушення її рівноваги.	Воронкова В. Г. Соціально-економічне прогнозування: навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 283 с.
<i>Криза</i> – це одна із форм розвитку економіки, в ході якої усуваються застарілі техніка і технологія, організація виробництва і праці, відкривається простір	Чухно, А. А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання. Економіка України. 2010. № 1. С. 4-18.

для зростання і утвердження нового.	
<i>Криза</i> - це закономірний етап у функціонуванні будь-якої системи, що може бути спричинений факторами впливу внутрішнього або зовнішнього середовища, кардинальними змінами у світовій економіці, що вимагає від системи суттєвого коригування або навіть повної зміни концепції свого розвитку.	Бутко М. П., Маюренко С.О. Теоретичні засади кризових явищ в економіці. Економіка та держава. 2011. № 4. С. 4-7.
<i>Криза</i> – це такий стан системи, за якого відбувається динамічна, безповоротна трансформація її елементів, втрата значних зав'язків та порушення збалансованості системи.	Маковоз, О. В., Авагімов А. А. Антикризове регулювання як основа стабілізації економіки України Вісник економіки транспорту і промисловості. 2014. № 46. С. 200-204.
<i>Криза</i> – це процес порушення рівноваги самокерованої системи, який супроводжується втратою її стійкості та може закінчитись або руйнацією та цілковитим припиненням існування системи або переходом її в новий стан стійкої рівноваги.	Файншмидт Е. А. Кризис-менеджмент [Электронный ресурс]: учеб. пособие. / Е. А. Файншмидт. – Москва, 2014. URL: http://ccaf.ru/wp-content/uploads/2013/05/E-A-Файншмидт-Кризисменеджмент.2014.pdf
Трактування поняття «економічна криза»	
<i>Економічна криза</i> – це економічне негативне явище, при якому масово виникає небезпека для економічного життя, дійсності.	Sombart, Werner. The quintessence of capitalism: a study of the history and psychology of the modern business man. – Library Reprints, 1915. – 400 с.
<i>Економічна криза</i> - різке погіршення економічного становища країни, що проявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зав'язків, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, зниженні рівня добробуту населення.	Борисов А. Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2003. 895 с
<i>Економічна криза</i> – передбачає різке падіння ВВП, зменшення основних видів промислової продукції, зростання безробіття та інфляції.	Кизим М. О., Грищенко В. О., Доровський О. В. Світова фінансова криза та її вплив на економіку України // Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми: Монографія/ Під заг. ред. Пономаренка В. С., Кизима М. О., Зими О. Г. – Х.: ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «ИНЖЕК», 2009. – С. 69–81. Кизим М. О., Грищенко В. О., Доровський О. В. Системна криза в економіці України: причини та шляхи подолання / «Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов». – Х.: ФОП Александрова К. М., ИД «ИНЖЭК», 2009. – С. 24–37
<i>Економічна криза</i> – порушення економічних зав'язків та пропорцій, за якого неможливе подальше існування економічної системи в попередньому вигляді. Іншими словами, має місце руйнація внутрішньої стійкості господарської системи.	Маковоз О. В., Глазкова А. С. Теоретико-методологічна сутність кризових явищ в розвитку економічних систем/ Вісник економіки транспорту і промисловості. № 38. 2012. С. 271–273.
<i>Економічна криза</i> – різке погіршення економічного становища в країні (спад виробництва, масові банкрутства, значне зростання безробіття, падіння цін і ін.)	Мочерний, С. В. Основи економічний знань: підручник / С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2009. – 304 с.
Трактування поняття «фінансова криза»	
<i>Фінансова криза</i> – це точка біфуркації, яка містить у собі потенційну можливість як деструктивного, так і конструктивного характеру. Ф. К. передбачає виникнення якісних та структурних змін в економічній системі, які чинять порушення у розвитку або руйнування національної фінансової системи та світових ринків в цілому.	Барановський, О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки та шляхи запобігання: [монографія] / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг. -екон. ун-т, 2009. – 754 с.
<i>Фінансова криза</i> - це різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх економічних та політичних чинників, що спричиняє	Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/фінансова_криза

порушення його функціонування, зниження цінних показників, погіршення <u>ліквідності</u> й якості <u>фінансових інструментів</u> , <u>банкрутство</u> учасників.	
Фінансова криза - різке падіння цін на активи, масове банкрутство як у фінансовому, так і нефінансовому секторі та порушення діяльності валютного ринку.	Kindleberger С.Р. Manias, Panics and Crashes: MacMillan. London, 1978. P. 128.
Фінансова криза - це різке погіршення стану фінансової системи, внаслідок чого ускладнюється або унеможливується виконання нею своїх функцій в економіці.	Чухно А. А. Сучасні фінансово-економічні кризи: природа, шляхи і методи подолання // Економіка України. 2010. № 1. С.12-13

Джерело* Складено автором на основі вказаних джерел

Розкриття теоретичних аспектів кризи як форми прояву фінансової нестабільності не було б недовершеним без акцентування уваги на причинах та наслідках криз, в нашому випадку – для місцевого економічного розвитку. Так, загальновідомо, що збудники (тригери) фінансової кризи можуть бути як зовнішні (валютні війни, неконтрольований міжнародний спекулятивний капітал, економічна нерівність між країнами, дисбаланси у доходах населення), так і внутрішні (нестабільність банківської системи, посилення інфляції, зростання дефіциту державного бюджету та боргу, порушення платіжного балансу), прогнозовані (слабкий контроль за пропозицією грошей, неефективний менеджмент країни, прорахунки у фінансовій політиці) і непередбачені (пандемія, війна, стихійні лиха). Причини фінансових криз також часто пов'язані із еволюційними змінами в процесі розвитку. Проявляється фінансова криза, насамперед, через збій в роботі фінансової системи, стрімке зростання боргів, падіння вартості національної валюти, погіршення добробуту населення, знецінення заощаджень, банкрутство підприємств, скорочення фінансування державних витрат, нарощення боргів тощо. В будь якому випадку для того щоб «розгорілась» криза мають бути щонайменше дві складові: збудники (тригери), які повинні досягнути «точки кипіння» і скластися відповідна ситуація, як правило - нестабільність (економічна, політична, фінансового сектора). Саме нестабільність часто-густо є ключовою причиною фінансової кризи (рис.1). Існує думка, що «фінансова нестабільність відображає чутливість фінансової системи до великих фінансових криз, викликаних малими, звичайними економічними потрясіннями» [11].

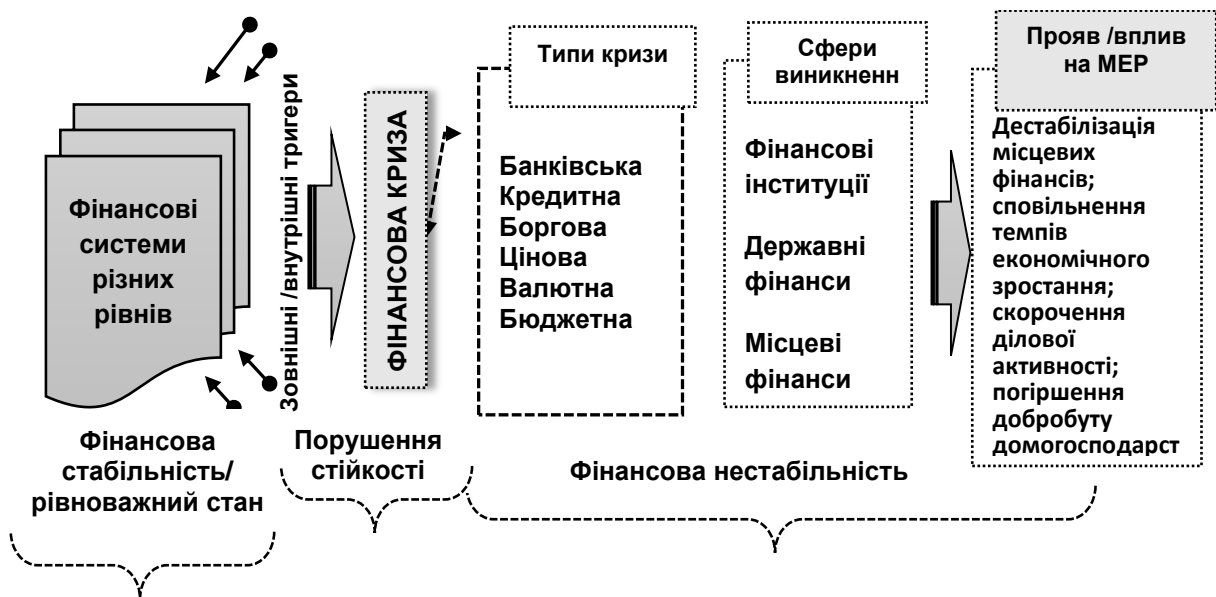

Рис.1. Взаємозв'язок фінансової кризи та фінансової нестабільності

Джерело*Складено автором

Несвоєчасна реакція чи відсутність дієвих заходів подолання або врегулювання фінансової нестабільності призводить до виникнення фінансової кризи (що ми зараз і спостерігаємо в Україні). Попередження на ранніх етапах прояву (чи поширення) кризи повинно відбуватися в оберненій залежності від часу її розповсюдження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в підсумку ведучи мову про прояв кризових явищ, обумовлених наслідками війни та пандемії на місцевому рівні, необхідно відмітити, що ми є свідками унікальної ситуації, коли одна криза «наклалась» на іншу. Водночас, оцінюючи наслідки криз (и) 2020-2022 рр. для місцевих фінансів та економічного розвитку територіальних громад загалом, з одного боку, ще рано судити (оскільки нестабільність посилюється, а війна триває), з іншого - варто наголосити, що реформа децентралізації позитивно посприяла зміцненню їх стійкості та самодостатності в умовах пандемії, а тепер і широкомасштабної російської агресії. Практично всі громади, незалежно від близькості до лінії фронту, взяли на себе відповідальність за виконання нових, невластивих їм раніше функцій як-то: допомога ЗСУ, забезпечення постачання сил територіальної оборони, прийом та розміщення ВПО, забезпечення їх (ВПО) соціальними послугами, релокація бізнесу, координація та видача гуманітарної допомоги тощо.

Криза, породжена пандемією, загострила низку проблем, які негативно позначились на зміцненні фінансової самодостатності територіальних громад, а відтак і вплинули на їх економічне зростання. Йдеться, насамперед, про несистемний характер реакції місцевих органів влади на кризові явища, фокусування на подоланні найгостріших «точкових» проблем, що несе загрозу втрати стійкості соціально-економічних систем на різних рівнях у довгостроковому періоді та надмірна орієнтація ОМС на фінансування соціальних видатків і делегованих повноважень з одночасним скороченням обсягів фінансових ресурсів економічного спрямування, що в умовах обмежених інвестиційних ресурсів матиме негативні наслідки для сталого розвитку громад.

Нова соціально-економічна криза, яка «наснулась» на Україну 24 лютого 2022 року за масштабами, широтою охоплення та кількісними показниками не має аналогів в сучасній історії. Така ситуація, без перебільшення, є катастрофічною та несе в собі загрозу як економіці, так і національній безпеці України загалом. На кінець 2022 року громади стикнулися з новими викликами (зовнішніми / внутрішніми) та проблемами, серед яких: низька взаємо узгодженість між ОМС та місцевими органами виконавчої влади (наприклад в частині відповідальності та розподілу ресурсів); недосконалий нагляд за дотриманням законності місцевих актів; погіршення економічної діяльності як наслідок різке скорочення надходжень до місцевих бюджетів; «відтік» осіб працездатного віку тощо. І це далеко не вичерпний перелік.

Зважаючи на те, що кризова ситуація, що склалася в Україні та громадах є надважкою, непередбачуваною та важко керованою, своєчасним є розроблення підходів, заходів, інструментів до удосконалення напрямів формування та реалізації фінансової політики та напрацювання антикризових інструментів місцевого економічного розвитку. Послаблення фінансової нестабільності неможливо досягти лише заходами чи інструментами бюджетної/монетарної чи фіскальної політики, потрібна їх координація та узгодженість. Відповіді на ці питання слугуватимуть предметом подальших наукових розвідок.

Джерела та література

1. Возняк Г.В., Патицька Х.О. Фінанси територіальних громад в умовах поширення пандемії: проблемно-орієнтовний аналіз з урахуванням поведінкових аспектів. Економіка України. 2021. № 6. С.78-98.
2. Веснин В. Р. Юрьева Т. В. Теория антикризисного управления: учебно-практическое пособие. – М.: Евразийский открытый институт, 2010. 215 с
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Смит А. М. : ЭКСМО, 2007. 332 с.
4. Шавкун В. М. Глобальна фінансово-економічна криза та її вплив на економіку України. Вісник Хмельницького університету. Т. 3. № 2. 2011. С. 228–231.
5. Ядгаров Я. С. История экономических учений. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Инфра-М, 2009. 480 с
6. Сакс Дж., Ларрен Ф. Макроэкономика. Глобальный подход. М.: Дело, 1996. 848 с.
7. Fischer S., Dornbusch R., Schmalensee R. Economic. McGrawHill, 1988. 813 p.
8. Богданов А. А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). В 2 кн. / Отд-ние экономики АН СССР. Ин-т экономики АН СССР. М.: Экономика, 1989. 351 с.
9. Туган-Барановский М. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / Туган-Барановский М. – 2-е изд., усовершенш. перераб. – С.-Пб.: О. Н. Попова, 1900. – 354 с.
10. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. М.: Наука-РОССПЕН, 1997, 277-330
11. Franklin, A. (2004), “Financial Fragility, Liquidity, and Asset Prices”, Journal of the European Economic Association, No 2 (6), pp. 1015-1048.

References

1. Voznyak H. V., Patytska K. O. (2021). Finansy terytorial'nykh hromad v umovakh poshyrennya pandemiyi: problemno-oriyentovnyy analiz z urakhuvannyam povedinkovykh aspektiv. [Finances of Amalgamated hromada of Ukraine in the conditions of pandemic spread: problem-oriented analysis taking into account behavioral aspects]. *Ekonomika Ukrayiny*, 6, 78—98. [in Ukrainian].
2. Vesnin V. R. Yuryeva T. V. (2010). Teoriya antikrizisnogo upravleniya: uchebno-prakticheskoye posobiye. [Theory of anti-crisis management: educational and practical guide.] M.: Yevraziyskiy otkrytyy institut, 215 p [in Russian].
3. Smith A. (2007). Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov. [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow: EKSMO. 332 p. [in Russian].
4. Shavkun V. M. (2011). Hlobal'na finansovo-ekonomichna kryza ta yiyi vplyv na ekonomiku Ukrayiny. [Global financial and economic crisis and its impact on the economy of Ukraine]. *Visnyk Khmel'nyts'koho universytetu*, V3, 2, 228-231 [in Ukrainian].
5. Yadgarov YA. S. (2009). Istoriya ekonomicheskikh ucheniy. [History of economic doctrines]. 4th ed., revised. and additional M.: Infra-M. 848 p. [in Russian].
6. Saks Dzh., Larren F. (1996). Makroekonomika. Global'nyy podkhod. [Macroeconomics. Global approach]. M.: Delo. 848 p. [in Russian].
7. Fischer S., Dornbusch R., Schmalensee R. Economic. McGrawHill, 1988. 813 p.
8. Bogdanov A. A. (1989). Tektologiya: (Vseobshchaya organizatsionnaya nauka). [Tectology: (General organizational science)]. In 2 books. / Department of Economics of the Academy of Sciences of the USSR. Institute of Economics of the Academy of Sciences of the USSR. M.: Economics 351 p.
9. Tuhan-Baranovskyy, M. Y. (1900). Promyshlennyye krizisy. Ocherk iz sotsial'noy istorii Anglii. [Industrial crises. Outline from the social history of England]. S-P: O. N. Popova. 354 p. [in Russian].
10. Tuhan-Baranovskyy, M. Y. (1997). Periodicheskiye promyshlennyye krizisy. Istoriya angliyskikh krizisov. Obshchaya teoriya krizisov. [Favorites: periodic industrial crises. History of the English crises. The general theory of crises]. Moscow: Nauka. 277-330 [in Russian].
11. Franklin, A. (2004), "Financial Fragility, Liquidity, and Asset Prices", *Journal of the European Economic Association*, No 2 (6), pp. 1015-1048.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2022 р.